

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING TA‘LIM JARAYONIDA FAOLLIGINI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Andijon viloyati Izboskan tumani

11- umumiy o‘rta ta‘lim maktabi oliy toifali boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Ibragimova Muhabbat Tursunovna.

Annotatsiya. Maqolada ta‘limning barcha bosqichlarida, mustaqil ishlarni tashkil etish, bolalarga fan sohasida qo‘llanadigan metodlar yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: fuqarolarning faolligi, shart-sharoit,, hatti-harakati, o‘quv-tarbiya.

Ta‘lim jarayonidagi mustaqillik faollik uchun shart-sharoit vazifasini o‘taydi. Faollik esa, o‘z navbatida, bolalarda mustaqillikni tarbiyalash uchun asos bo‘ladi. Bu tamoyillar bir-birini to‘ldiradigan hodisalar ularning mohiyatini tashqaridan ichkariga va ichkaridan tashqariga yo‘nalgan jarayonlar sifatida tasavvur qilingandagina anglash mumkin.

Mustaqillik va faollik o‘zaro sabab va natija shaklida bog‘langan didaktik hodisalardir. Haqiqiy mustaqillikga erishmagan mamlakatda fuqarolarning faolligi, tashabbuskorligi haqida gapirish mumkin bo‘lmaganidek, ta‘limda bolalarning mustaqilligini ta‘minlamasdan turib, ularning faolligiga erishib bo‘lmaydi. Ta‘limda o‘quvchilarning faolligi mustaqillik orqali belgilanadi, mustaqillik tufayli o‘quvchi ta‘limning faol sub’yektiga aylanadi.

Mustaqillik tashqaridan ichkariga yo‘nalgan jarayon sifatida tasavvur etilganda, ta‘limda bolalarning mustaqilligini ta‘minlash ma‘nosini, ichkaridan tashqariga yo‘nalgan jarayon sifatida tasavvur etganda, bolada shakllangan, tarbiyalangan shaxsiy sifat-mustaqillik ma‘nosini anglaymiz.

Birinchi holatda tashqaridan berilgan mustaqillik, ikkinchi holatda, bolaning o‘z intilishlari, harakatlari evaziga unda shakllangan shaxsiy sifat-mustaqillik ko‘zda tutiladi.

Mustaqillik shaxsiy sifat belgilaridan biri shaklida mustaqil aqliy faoliyat ko'rsatishi yo'li bilan shakllanadi. Kishining mustaqillik aqliy faoliyat ko'rsatish, mustaqil o'rganish orqaligini fan asoslarini puxta egallashi hech kimga sir emas. O'quvchilarda kitob ustida ishlay olish malakalari, dastavval, boshlang'ich sinflarda hosil qilinadi. Bu malakalar yuqori sinflarda yanada takomillashtiriladi.

Darslarda tashkil etiladigan mustaqil ishlar o'quvchilarda mustaqillikni rivojlantiradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchisiga matematikadan peremetrlari teng bo'lgan to'g'ri to'rtburchak yuzi bilan kvadrat yuzlarini taqqoslab, qaysi figura yuzi katta? nima uchun? Berilgan tekis figurayuzini qanday topish mumkin? kabi savollarga o'quvchilar mustaqil fikr yuritib javob beradilar. Bunday mustaqil ishlar bolalarni o'ylashga, dalillarni taqqoslashga undaydi. Bolaning mustaqilligi mustaqil ishlarning, mustaqil aqliy faoliyatining natijasi sifatida shakllanadi. Faollik tashqaridan ichkariga yo'nalgan jarayon sifatida tasavvur etilsa, unda bolalarda mustaqillikni shaxsiy sifat shaklida tarbiyalashni anglaymiz. Zero, mustaqillik kishining o'z intilishi, xatti-harakati natijasi sifatida tarkib topadi.

Agar faollik ichkaridan tashqariga yo'nalgan jarayon sifatida qaralsa, unda insonning ichki intilishlari, emotsiyalari, qiziqishlari mustaqillikni shakllantirish vositasi ekanligini tan olishga to'g'ri keladi. Hayot harakatga bog'liq bo'lganidek, mustaqillik faollikka aloqadordir.

Har qanday faollik zaminida mustaqil aqliy faoliyat yotadi. Faollik to'g'risida gapirganda, o'qituvchi hikoyasi, suhbat, tushuntirishi, leksiyasini diqqat bilan tinglash, turli xil yo'llar: ko'rgazmali qurol, mustaqil ish, muammolar, texnik vositalar yordamida o'quvchilarning faolligini oshirish; ijtimoiy va ma'naviy hayotda faol ishtirok etish; moddiy ne'matlarni ishlab chiqarishda, ma'naviy boyliklarni o'zlashtirishda ijodkorlik, tashabbuskorlik ko'rsatish tushuniladi. Demak, faollik tushunchasi xoh o'quv-tarbiya, xoh ijtimoiy va ma'naviy hayot to'g'risida bo'lmasin, insonning ongli, aqliy faoliyatini ifodalash uchun ishlatiladi. O'quvchilarning ta'lim jarayonida mustaqilligi va faolligi quyidagi qoidalarga rioya qilish yo'li bilan ta'minlanadi.

Har bir o'quv materialini o'rganishga kirishishdan oldin o'quvchilarga uning

maqsadi, hayot uchun zarurligini tushuntirish kerak. Maqsad oldindan anglangan natija bo‘lib, bolaning barcha hatti-harakatini, intilishlarini yagona yo‘lga soladi. Maqsadni anglash ta’limning istiqbolligini ta’minlaydi. O‘rganilayotgan o‘quv mavzularining mazmuni, bolalarning individual xususiyatlari, real bilish imkoniyatlarini hisobga olib muammolar, muammoli savollarni o‘rgata tashlash.

Qo‘yilgan muammo, savol, topshiriqlar mohiyatidan kelib chiqib ta’limni tashkil etish va boshqarish bolalarda mustaqillik, faollikni tarbiyalaydi. O‘quv materiallarini o‘rgatish jarayonida bolalarga analiz va sintez qilish, taqqoslash, abstraksiyalash, umumlashtirish, induktiv va deduktiv xulosalar chiqarishni o‘rgatish muhim hisoblanadi. Bola aqliy faoliyat usullarini o‘rgana borgan sari, o‘z oldiga qo‘yilgan muammolarni ham tezlik bilan bajarish sirlarini egallaydi. Bu o‘z navbatida, bolada o‘zlashtirilgan bilimlardan amaliyotda foydalanish qobiliyatlarini o‘stiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Safarova R.G., Abdullayeva B.S . Boshlang‘ich ta’lim konsepsiyasi.- Toshkent, 2019.
2. O‘zbekiston Respublikasining Ta’lim to‘g‘risidagi Qonuni. (1997-yil 29-avgustda qabul qilingan).